

КОНЦЕПТ «МОЛИТВА» У СВІДОМОСТІ МОЛОДІ: ПСИХОЛІНГВІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ

Коструба Наталія

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки,
м. Луцьк, Україна,
chmil.nata@ukr.net

У статті здійснено психолінгвістичний аналіз вербальної репрезентації концепту «молитва» за допомогою вільного асоціативного експерименту. Розглянуто поняття молитви в українських та закордонних дослідженнях психологів, філологів і богословів. Зазначено про автоматизацію соціального релігійного життя в мережі Інтернет. Описано структурно-семантичні компоненти молитовних текстів та типи молитов. Зазначено особливості процедури проведення вільного асоціативного експерименту та описано вибірку дослідження. У результаті здійсненого асоціативного експерименту вербальної репрезентації концепту «молитва» отримано всього 280 реакцій, серед яких – 125 різних асоціацій. Аналіз асоціацій дав змогу виявити найчастотніші реакції на «молитва», серед яких – «прохання», «віра», «звернення до Бога», «розмова з Богом» та «Отче Наш». Опрацювання отриманих асоціацій на слово «молитва» здійснено за граматичним критерієм, що сприяло виявленню переважання парадигматичних реакцій на слово-стимул. За логічним критерієм серед отриманих асоціацій на слово «молитва» переважають центральні реакції. Аналіз отриманих асоціацій на «молитву» здійснено за тематичним критерієм, що дало змогу виокремити вісім різних тематичних категорій: релігія, звернення, прохання, прощення, подяка, зовнішній вигляд моління, час, емоції. Найчисленнішими виявлено тематичні групи, які пов'язують «молитву» із релігією та зверненням до Бога. Найменш численними серед отриманих асоціацій виявилися тематичні групи «зовнішній вигляд моління» й «час». Велика тематична різноманітність отриманих асоціацій свідчить про низький рівень обізнаності студентів про концепт «молитва», що підтверджується також наявністю великої кількості (більше третьої частини від загального масиву асоціацій) периферійних логічних реакцій. Перспективи дослідження вбачаємо в подальшому психолінгвістичному аналізі релігійного дискурсу, а саме концептів «віра», «таїнство» та «священик».

Ключові слова: релігійний дискурс, концепт, вільний асоціативний експеримент, молитва.

Kostruba Nataliia. The Concept «Prayer» in the Consciousness of Young People: Psycholinguistic Analysis. Transformation of religious institutions and the

creation of the Ukrainian local church are the reasons for religious discourse investigation in Ukraine. The aim of this research is to analyze verbal representation of the concept «prayer». Free word association test (WAT) has been used for psycholinguistic analysis. The paper overviews the main linguistic, philological and theological Ukrainian and foreign studies of the concept «prayer». The automation of social religious life on the Internet has been indicated. Structural-semantic components of prayer texts and types of prayer, have been described. As a result of the free WAT, 280 responses to the stimulus word «prayer» were, among them 125 different associations. Among the most frequent responses were «request», «faith», «Our Father», «oration» and «Talking to God». The logical and grammar characteristics of the obtained associations have been analyzed. It has been shown that central paradigmatic reactions to the stimulus word «prayer» predominate. The thematic features of the associations to «prayer» have been analyzed. Eight different thematic groups have been identified: religion, appeal, request, forgiveness, gratitude, external attributes of prayer, time, emotions. The most numerous thematic groups are religion and appeal. The least numerous thematic groups are gratitude and time. The large thematic variety of the associations indicates a low level of students' awareness of the concept of «prayer». Prospects for further study of this problem lie in an in-depth psycholinguistic analysis of religious discourse and concepts faith, sacrament and priest.

Key words: religious discourse, concept, free association test, prayer.

Коструба Наталья. Концепт «молитва» в сознании молодежи: психолингвистический анализ. В статье проводится психолингвистический анализ вербальной репрезентации концепта «молитва» путем свободного ассоциативного эксперимента. Рассматривается понятие молитвы в украинских и зарубежных исследованиях психологов, филологов и богословов. Указывается на автоматизацию социальной религиозной жизни в сети Интернет. Описаны структурно-семантические компоненты молитвенных текстов и типы молитв. Определяются особенности процедуры проведения свободного ассоциативного эксперимента и описывается выборка исследования. В результате проведенного ассоциативного эксперимента вербальной репрезентации концепта «молитва» получено всего 280 реакций, среди которых – 125 различных ассоциаций. Их анализ позволил выявить часто употребляемые реакции на слово «молитва», среди которых – «просьба», «вера», «обращение к Богу», «разговор с Богом» и «Отче Наш». Обработка полученных ассоциаций на слово «молитва», осуществлена за грамматическим критерием, позволила выявить преобладание парадигматических реакций на слово-стимул. По логическому критерию среди полученных ассоциаций на слово «молитва» преобладают центральные реакции. Анализ полученных ассоциаций на слово «молитва» осуществлен по тематическому критерию, что позволило выделить восемь различных тематических категорий: религия, обращения, просьбы, прощение, благодарность, внешний вид молитвы, время, эмоции. Самыми многочисленными оказались тематические группы, которые связывают «молитву» с рели-

гией и обращением к Богу. Наименее многочисленными среди полученных ассоциаций оказались тематические группы «внешний вид молитвы» и «время». Большое тематическое разнообразие полученных ассоциаций свидетельствует о низком уровне осведомленности студентов о концепте «молитва», что подтверждается также наличием большого количества (более третьей части от общего массива ассоциаций) периферийных логических реакций. Перспективы исследования видим в дальнейшем психолингвистическом анализе религиозного дискурса, а именно концептов «вера», «тайнство» и «священник».

Ключевые слова: религиозный дискурс, концепт, свободный ассоциативный эксперимент, молитва.

Постановка наукової проблеми та її значення. В Україні відбувається процес трансформації релігійних інститутів, що пов'язується зі створенням української помісної церкви Православної церкви України. На цьому фоні загострюється увага науковців різних сфер щодо дослідження релігії, релігійності, релігійного дискурсу.

Особливу увагу науковців привертає молодь, яка в майбутньому визначатиме долю людства й релігії як феномену. Молоде покоління орієнтується на соціальні мережі, нетерплячі, постійно поспішають і цінують свободу (Великий, 2018). Такі психологічні особливості молодого покоління впливають і змінюють релігійність особистості та релігійні традиції. З'являється поняття медіа-релігійності (Петрушкевич, 2016; Рыжов, 2006), мобільні додатки для залучення молоді (BBC NEWS Україна, 2019) тощо. Тобто церква як соціальний інститут змінює свої традиції, трансформується, щоб залучити молодь до релігії та навчити її молитися. Проте для ефективного залучення молоді потрібно дослідити, що молодь розуміє під найпоширенішими релігійними термінами. У межах цієї статті пропонується дослідження поняття «молитва» у свідомості молоді за допомогою психолінгвістичних методів.

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми. Українська дослідниця, психолог Н. М. Савелюк розглядає молитву як основний жанр релігійного дискурсу та зазначає, що «молитва – це процес і спосіб, дія та текстова опора комунікації людини з Богом, що має різні аспекти свого аналізу: духовно-релігійний, лінгвістичний і, зокрема, психологічний» (Савелюк, 2015: 108).

Українські психологи Т. Хомуленко, О. Кузнецов та К. Фоменко розглядають молитву як мовленнєву діяльність, специфічний текст духовно-релігійного характеру, що може розглядатись і як акт комунікації, оскільки, з одного боку, мовлення має комунікативну

функцію і є засобом реалізації комунікативної діяльності (Khomilenko, Kuznetsov, Fomenko, 2018). З. С. Карпенко трактує молитву як специфічну форму «духовної комунікації, мета якої – осягнення Божого задуму щодо світу та себе (свого покликання) з боку людини й дарування свободи та запит про її плоди з боку Господа» (Карпенко, 2009). Великий тлумачний словник сучасної української мови (2005) пропонує декілька визначень поняття «молитва»: 1. Дія за значенням молитися; 2. Установлений текст, який промовляється, виголошується віруючими при зверненні до Бога, до святих. Молитву як форму релігійного оповідання, що демонструє побудову та розвиток духовної й релігійної особистості, розглядає Ед. Чо. Автор будує своє дослідження відповідно до концепції «Я» Вільяма Джеймса, який розглядає молитву як «саму основу живої релігії» (Cho, 2019). У християнській аскетичній молитві розглядається як невинна духовна довічна праця, що орієнтує людину на активну життєву позицію (Попова, 2017: 56).

Лінгвостилістичний огляд лексеми «молитва» в прозі Марії Матіос демонструє погляд на молитву як на «сповнений любові дар, що приходить до нас як надприродний клич у вірі, надії та любові» (Баранська, 216: 317). За допомогою молитви людина долучається до любові Божої, оголошує про його справедливість і може очиститися від гріхів, якщо щиро покається.

Пошук визначення молитов у фольклорі демонструє погляд на них як на уснопоетичні утворення, які, крім ознак молитовного жанру, характеризуються такими тематичними групами магічно-сакрального фольклору: індивідуально-побутовий, лікувально-зцілювальний, рідше – промислово-господарський та родинно-громадський (Гунчик, 2012: 132).

Серед постійних структурно-семантичних компонентів молитовних текстів виокремлюють звертання до адресата, лексему «амінь» та прохання про допомогу в різних життєвих ситуаціях. Серед факультативних виділяють звернення до подій, які підтверджують могутність Бога, применшення чеснот адресанта та його покаєння в гріхах, подяку за ласку Господню, славослів'я Бога (Тарасюк, 2009).

Науковці виокремлюють чотири типи молитви: 1) «релігійна» – традиційна, така що посилює віру в Бога; 2) «медитативна» – своєрідне занурення у власні думки; 3) «психологічна» – спрямована на самопідтримку, посилення почуття контролю; 4) «прохання» – спря-

мована на внутрішні та зовнішні чинники, на проблему (Janssen, Prins, Van Der Lans, Baerveldt, 2000).

Підходи до дослідження молитов є досить різноманітними. Так, німецькі дослідники виявили, що підлітки з нерелігійних областей без сімейного релігійного батьківства все ж моляться. Невідомо, якими способами вони вчаться молитися. Дослідниця С. Демріх провела порівняння між релігійно-приналежними та неприєднаними юнаками щодо методу навчання щодо молитви й образу Бога (Demmrich, 2015).

Ізраїльський учений А. Лазар вивчав взаємозв'язок між ставленням до Бога й тенденцією вибору різних типів молитви (поклоніння, сповідь, подяка, благання, прийняття). Науковець виявив, що сприйняття Бога як доброзичливого та керуючого, пов'язане з благальною молитвою, а сприйняття Бога як значимого й близького пов'язане з активною подячною молитвою (Lazar, 2015).

Деякі науковці здійснюють спроби розглянути релігію та молитву крізь призму когнітивної науки. Дослідники обґрунтовують, що релігія є природним еволюційним розвитком і передбачає двосистемну модель міркувань, яка в християнському контексті переходить від базових вірувань у Бога до теологічного опрацювання цих вірувань. Перехід від природної релігії до теології може призвести до протиріч у мисленні (Kling, 2019). Молитва ж тоді постає своєрідним способом, через який люди усвідомлюють і розуміють свій зв'язок із Богом.

Науковці стверджують, що спроби виміряти ефективність молитви для зцілення від хвороб ґрунтуються на хибних припущеннях. Проте відсутність позитивної статистичної залежності між молитвою та зціленням не є хорошим свідченням проти цінності молитви (Rauser, 2019). Проте існує багато досліджень, що свідчать про ефективність використання релігійних практик у роботі клінічних психологів (Lazorko, 2018).

Дослідження дитячих молитов у початкових школах Великобританії виявили, що діти в релігійних школах, які регулярно чують і вивчають релігійну мову, використовували цей словник у своїх молитвах. Однак прямої кореляції між володінням релігійною лексикою та використанням не було. Крім того, діти різного віку та в усіх умовах часто висловлювали духовні поняття без використання релігійної мови (Rowland, 2019).

Автоматизація соціального релігійного життя в Інтернеті є актуальною проблемою як для дослідників. Зосереджуючись на програмах Ісламської молитви, які автоматично публікують молитви з акаунтів своїх користувачів, становить значну частину трафіку Twitter арабською мовою (Ohman, Gorwa, Floridi, Luciano, 2019).

Формулювання мети та завдань статті. Незважаючи на велику кількість лінгвістичних і психологічних праць щодо змісту, видів та впливу молитви, проблема панівних уявлень у свідомості молоді щодо концепту «молитва» є майже не дослідженою. Саме тому мета дослідження – психолінгвістичний аналіз вербальних репрезентацій концепту «молитва» як жанру релігійного дискурсу.

Методи та методики. Для реалізації мети дослідження використано вільний асоціативний експеримент як інструмент вимірювання несвідомих компонентів семантичного простору. Асоціативний експеримент дає можливість відслідкувати культурні стереотипи народу та виявити зміст концепту в когнітивній свідомості носіїв мови. Методика проведення асоціативного експерименту передбачає пред'явлення списку стимульних слів, а завдання респондентів – відповісти першим словом, яке спадає на думку. Асоціативна реакція повинна надаватися швидко, без довгих роздумів. У вільному асоціативному експерименті досліджуванним не ставляться ніякі обмеження на словесні реакції.

Вибірку становили 246 студентів віком 17–20 років зі Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, серед яких 102 – студенти-біологи; 96 – студенти-психологи; 48 – студенти-видавці. Досліджувані отримали анкету з десятьма словами-стимулами, що пов'язані з релігійним дискурсом (священнослужитель, священник, богослов, церква, релігія, проповідь, молитва, таїнства, віра, гріх). У цій статті ми аналізуємо лише асоціації на «молитва». На заповнення анкети студентам надавалося не більше 5 хв. Відмов не було. Проведення експерименту дало можливість отримати всього 280 реакцій на слово-стимул «молитва», серед яких – 125 різних асоціацій. Кількість отриманих асоціацій перевищує чисельність досліджуваних, оскільки вільний асоціативний експеримент передбачає відсутність обмежень щодо словесних реакцій. Так, кілька досліджуваних подали по декілька реакцій-асоціацій.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Здійснений аналіз отриманих асоціацій дав

підставу виявити найчастотніші реакції на слово «молитва», серед яких – «прохання», «віра», «звернення до Бога», «розмова з Богом» та «Отче Наш». Тобто загалом опитувані часто пов'язують концепт «молитва» з проханням, яке з вірою звернене до Бога, а також із найбільш відомою для студентів молитвою «Отче Наш». Повний перелік отриманих асоціацій та їх тематичну приналежність відображено в табл. 1.

Таблиця 1

Тематичні групи асоціацій концепту «молитва» (280 реакцій)

№	Тематична категорія	Асоціації, №
1	2	3
1	Релігія	Віра 20, Отче наш 15, Біблія 4, Вірую 3, Бог 3, Церква 2, Ікона 2, Рай 2, Святе слово, Священні слова, Слово Боже, Вівтар, Святий вірш, Заповідь, Монастир, Псалом, Зв'язок з Богом, Богослужіння, Щось святе, Царство, Віра в Бога, Амінь, Твір церковний, Аксиома
2	Звернення	Звернення до Бога 16, Розмова з Богом 16, Звернення 7, Розмова 4, До Бога 4, Діалог 3, Проповідь 2, Спілкування з Господом 2, спілкування 2, Промова, Промова до Бога, Вірш зі зверненням до Бога, Слово, Говорити з Богом, Щира до Бога, Слова до Бога, Спілкування з Богом, Слова, Звертання до Бога, Звертання, Звернення чи розмова із силою в яку вірим
3	Прохання	Прохання 22, Просьба 5, Прохання до Бога 2, Просіння, Просіння за близьких, Просити те, що не збудеться, За померлих, За здоров'я, За рідних
4	Прощення	Надія 6, Прощення 6, Сповідь 5, Захист 3, Спасіння 3, Розкаяння 2, Душа 2, Повірити, Очищення, Те, що помагає людям, Допомога людству, Покаяння, Гріх, Сповідання, Надія на щось, Каяття, Підтримка, Внутрішня надія, Допомогає людині повірити в хороше у важкі моменти, Дає надію, Перед сповіддю, Духовність, В душі
5	Подяка	Подяка 5, Подяка Богу, Поклін, Хвала Йому
6	Зовнішній вигляд моління	Вірш 3, Книга 2, Руки 2, Книжка, Мантра, Складені долоні, На колінах і склавши руки щось говорити (буркотати) під ніс, Пісня, Текст, Співання, Бабуся, Твір, Протараторити щось, Те, що написано в релігійних книжках

Закінчення таблиці 1

1	2	3
7	Час	Вечір, Кожну ніч, Ніч, Вечірнє, Вранішнє, Вечір, Вечеря
8	Емоції	Спокій 5, Щира 4, Щирість 4, Тайнство 2, Доброта, Милість, Радість, Чисте, Відвертість, Крик, Інтимність, Особисте, Гармонія, Сокровення, Одкровення, Чесність, Чесність перед собою, Жива, Внутрішня, Тайна, Світло, Я, Небеса.

Аналіз отриманих асоціацій на слово «молитва» ми здійснили за логічним критерієм. Ми розглядали, до якого типу реакцій можемо віднести кожне з отриманих слів – периферійної чи центральної. Периферійні логічні асоціації представлені великою реакцією (усього – 112), серед яких – «спокій», «вівтар», «крик», «сповідь», «чесність», «жива», «світло», «Я», «небеса» тощо. Периферійні логічні реакції становлять 40 % від усіх отриманих асоціацій та окреслюють індивідуальний досвід респондентів, є нетиповими. Так, 60 % отриманих асоціацій виражають прямий зв'язок слова-стимулу та асоціації, тобто є центральними логічними реакціями («сповідь», «помилка», «зло», «пекло» тощо). Переважання центральних реакцій на слово «гріх» свідчить про послідовне логічне мислення опитаних студентів і високий рівень володіння мовою.

Опрацювання асоціацій на слово «молитва» також проведено за граматичним критерієм. Кожну отриману асоціацію ми відносили до однієї з груп – синтагматичної чи парадигматичної. Виявлено, що 88 слів-асоціацій є синтагматичними реакціями, серед яких – «вечірнє», «щира», «щось святе», «За здоров'я» «звернення чи розмова із силою, у яку віримо» тощо. Синтагматичні асоціації становлять 31,4 %. Наявність великої кількості синтагматичних реакцій свідчить про те, що концепт «молитва» для студентів важко піддається трактуванню. Серед синтагматичних реакцій студентів часто трапляються прикметники (наприклад «вранішнє», «чисте», «внутрішнє») та дієслова («повірити», «просити те, що не збудеться»). Більшість отриманих асоціацій виявилися парадигматичними реакціями, тобто відповіді тієї самої частини мови, що й слово-стимул «молитва». У відсотковому співвідношенні парадигматичні реакції становлять 68,6 %. Переважання парадигматичних граматичних асоціацій свідчить про комплексну та аналітичну когнітивну діяльність досліджуваних.

Класифікацію виконано також згідно з тематичним критерієм. Це дало змогу виокремити вісім тематичних груп: релігія, звернення, прохання, прощення, подяка, зовнішній вигляд моління, час, емоції. Відсотковий розподіл отриманих асоціацій на концепт «молитва» відображено на рис. 1.

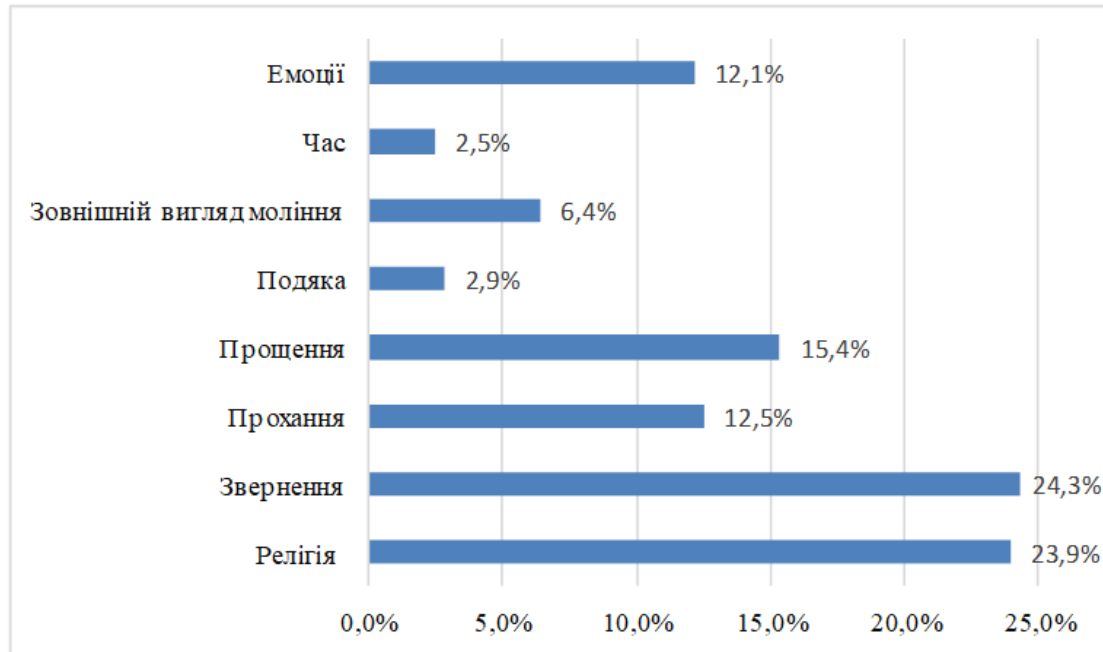

Рис. 1. Тематична структура асоціацій на слово «молитва»

Найчисленнішою тематичною категорією визначено групу «звернення», яка вмістила 24,3 % усіх отриманих асоціацій. Найчастотнішими реакціями в цій групі є «звернення до Бога», «розмова з Богом», «звернення», «розмова», «до Бога», «діалог». Загалом студенти в межах цієї групи пояснюють молитву як звернення до Бога, розмову чи спілкування з ним. Також ця тематична категорія демонструє бачення студентів щодо молитви як нетипового звернення, а більше схожого на «діалог», «проповідь», «промову», «промову до Бога», «вірш зі зверненням до Бога». Також деякі студенти схильні спростовувати зміст молитви й визначати її як «слово», «слова до Бога» або «слова». Загалом, усі слова тематичної категорії «звернення» демонструють розуміння молитви як слів, що звертаються до Бога.

Друга тематична категорія «релігія» вмістила 23,9 % усіх асоціацій на слово «молитва». Представлена ця група такими реакціями, як «віра», «Отче наш», «Біблія», «Вірую», «Бог», «Церква», «ікона», «рай». Ця тематична категорія наповнена асоціаціями, які відобра-

жають розуміння молитви як частини релігійного життя людини, котра передбачає віру в Бога. Студенти часто асоціюють досліджуваний концепт із конкретними молитвами «Отче наш» та «Вірую». Молоді люди згадують, де потрібно молитися («церква», «монастир», «богослужіння», «вівтар» «ікона»). Опитані наголошують на святості й релігійності молитовних слів («святие слово», «священні слова», «слово Боже», «святий вірш», «щось святе», «твір церковний»), згадують про релігійні назви молитви («псалом») та її основну мету («зв'язок із Богом», «віра в Бога», «рай», «царство»).

Наступна тематична категорія пов'язує молитву з прощенням, яке хоче отримати людина, звертаючись до Бога. 15,4 % опитаних описують концепт «молитва» через асоціації «надія», «прощення», «сповідь», «захист», «спасіння». Студенти розглядають молитву як надію на прощення, очищення від гріхів («розкаяння», «очищення», «покаяння», «гріх», «каяття»), а також пов'язують її зі сповіддю («сповідання», «перед сповіддю») та з турботою про духовне життя («душа», «духовність», «в душі»), бачать у ній підтримку й допомогу («те, що допомагає людям», «допомога людству», «підтримка», «внутрішня надія», «допомагає людині повірити в хороше у важкі моменти», «дає надію»).

Тематична група «прохання» відображає 12,5 % усіх отриманих асоціацій, серед яких найчастотнішими є «прохання», «прозьба», «прохання до Бога». Тобто студенти часто перетворюють свої молитви на прохання й навіть указують, на що вони спрямовані («за здоров'я», «за рідних», «за померлих»). У цій категорії також є відбиток негативного досвіду щодо молитви («просити те, що не збудеться»).

Наступна тематична категорія демонструє емоційний бік молитви (12,1 %). Найчастіше в ній повторюються реакції «спокій», «щира», «щирість», «таїнство». Тобто студенти порівнюють молитву зі щирим, відвертим і чесним таїнством, яке приносить спокій, вважають її дуже особистою, інтимною й сокровенною. Також студенти наголошують, що молитва приносить позитивні емоції («доброта», «милість», «радість»), гармонію, порівнюють її з чистотою, світлом і небесами. У межах цієї категорії трапляються також нетипові асоціації, серед яких – «крик», «Я», що відображають специфічний індивідуальний досвід молоді.

Студенти також асоціюють молитву із зовнішніми атрибутами, які можуть бути частинами молитви (6,4 %). Студенти найчастіше

згадують про «вірш», «книгу», «руки». Тобто порівнюють молитву з віршами, піснями чи мантрами. Це не дивно, адже молитви часто бувають віршованими й під час богослужінь їх часто співає церковних хор або ж священник. Також молоді люди розглядають молитву як текст чи твір, що вміщений у книгах («те, що написано в релігійних книжках»). Респонденти часто асоціюють молитву зі спеціально складеними долонями («складені долоні», «на колінах і склавши руки щось говорити (буркотати) під ніс»). До цієї тематичної категорії ми також віднесли асоціації «бабуся» та «протараторити щось». Люди часто моляться тихо і для себе, збоку це може виглядати як незрозуміле буркотання під ніс, а також часто найбільш релігійними, які постійно моляться є старші люди.

Невелика кількість асоціацій віднесена до тематичної групи «подяка» (2,9 %), серед яких – «подяка», «подяка Богу», «поклін», «хвала йому». Тобто студенти не часто у своїх молитвах дякують чи виявляють хвалу Богу.

Найменш численна тематична група – «час», що відображає часові проміжки, у яких вони звертаються чи до молитви (2,5 %). До цієї тематичної категорії потрапили такі асоціації, як «вечір», «кожну ніч», «ніч», «вечірнє», «вранішнє», «вечір», «вечеря». Загалом, студенти вважають доречною молитву ввечері або вночі, також згадують про можливість молитви перед вечерею та зранку.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Психолінгвістичний аналіз вербальної репрезентації концепту «молитва» шляхом вільного асоціативного експерименту дав змогу виявити, що в когнітивній картині світу молодих людей цей концепт відображається як прохання, віра, звернення до Бога, розмова з Богом та Отче Наш. Тобто найчастіше концепт «молитва» студенти визначають як прохання, яке з вірою звернене до Бога. Також найтиповішою молитвою молодь вважає Отче Наш, про що свідчить велика частота вживання цієї асоціації. В отриманому асоціативному матеріалі переважають парадигматичні граматичні та центральні логічні реакції. Проте виявлено й багато периферійних логічних реакцій, які стосуються молитви, доповнюють її, але не визначають. Цей факт демонструє, що молоді складно трактувати молитву як поняття й вони часто описують її на перцептивному, а не змістовному рівнях.

Тематичний аналіз отриманих асоціацій дав можливість виявити домінування реакцій, що пов'язані з релігією та зверненням. Крім

того, асоціації досліджуваних стосувалися прохання, прощення, подяки, зовнішнього вигляду моління, часу та емоцій. Найменш численними серед отриманих асоціацій виявилися тематичні групи часу та подяки. Студенти розглядають молитву крізь призму релігії та віри, часто згадують про покаєння й прохання або ж розглядають її вужче – крізь призму конкретних зовнішніх проявів, наприклад складені долоні. Рідше студенти говорять про вдячність за своє життя та його зміст. Більшість студентів оцінюють молитву як позитивне явище, що приносить спокій і гармонію. Проте були й такі, які пов'язують молитву з криком чи нереалізованими проханнями. Можливо, ці асоціації стосуються щирої молитви як крику душі.

Перспективи подальших досліджень убачаємо в подальшому психолінгвістичному аналізі релігійного дискурсу і його концептів «віра», «таїнство», «священик» тощо.

Література

1. Савелюк, Н. М. (2015). Психолінгвістичні особливості молитви як основного жанру релігійного дискурсу. *Психолінгвістика. Психолінгвістика. Psycholinguistics*, 18 (1), 99–110.
2. Тарасюк, Т. М. (2009). Структурно-семантична організація тексту молитов батьків і дитячих молитов. *Актуальні проблеми слов'янської філології. Серія: Лінгвістика і літературознавство*, 21, 255–266. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/16665>
3. Гунчик, І. В. (2012). Народна молитва в жанровій свідомості носіїв фольклору Північно-Західної України та суміжної Білорусі. *Слов'янський світ*, 10, 115–133. URI: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/71790>
4. Баранська, Л. (2016). Молитовні мотиви в прозі Марії Матіос (лінгвістичний аспект). *Проблеми гуманітарних наук. Серія Філологія*, 38, 313–319. DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4557.2016.38.115873>
5. Попова, П. О. (2017). Ідеал святості в контексті молитовної культури Православ'я. *Культура України*, 58, 52–59. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Kukl_2017_58_8
6. Великий, Ю. Ю. (2018). Діти-міленіали початку XXI ст. *Вісник Харківської державної академії культури*, 53, 250–257. DOI: <https://doi.org/10.31516/2410-5333.053.23>
7. Рыжов, Ю. В. (2006). Медиарелигиозность: основа будущей религии? *Человек*, 4, 119–126. URL: <https://elibrary.ru/item.asp?id=9251379>
8. Петрушкевич, М. (2016) Релігійне телебачення та феномен медіа-релігійності. *Людина віртуальна: нові горизонти: зб. наук. праць*, 46–48. URL: <http://eprints.oa.edu.ua/id/eprint/5251>
9. *Ватикан випустив електронні «смайт-чотки»* (2019). BBC NEWS Україна. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/news-50083171?ocid=socialflow_

facebook&fbclid=IwAR1BKZwaQYaFwIdMjlfJxriveZF2z2eNoiobceCj8hy6-WFl
byTE3Eg4tWM

10. Khomulenko, T., Kuznetsov, O., & Fomenko, K. (2018). Молитва як предмет мовленнєвої діяльності та її комунікативний намір. *Психолінгвістика*, (23(1)), 309–326. <https://doi.org/10.5281/zenodo.1211565>

11. Карпенко, З. С. (2009). *Аксіологічна психологія особистості*. Івано-Франківськ: Лілея-НВ.

12. Lazorko, O. (2018). Сучасні перспективи використання духовних практик у роботі клінічного психолога. *Психологічні перспективи*, (32), 172–181. <https://doi.org/10.29038/2227-1376-2018-32-172-181>

13. Janssen, J. A., Prins, M. H., Van Der Lans, J. M., & Baerveldt, C. (2000). The structure and variety of prayer: an empirical study of Dutch youth. *Journal for the scientific study of religion*, 29, 99–107.

14. Demmrich, S. (2015). Prayer in Religiously Affiliated and Non-affiliated Adolescents: An Exploratory Study on Socialization, Concept of Prayers and the God Image in East Germany. *International journal of practical theology*, 1(19), 40–59. DOI: <https://doi.org/10.1515/ijpt-2014-1001>

15. Lazar, A. (2015). The Relation Between God Concept and Prayer Style Among Male Religious Israeli Jews. *International journal for the psychology of religion*, 4(25), 323–330. DOI: <https://doi.org/10.1080/10508619.2014.935685>

16. Cho, ED. (2019). Prayer as a Religious Narrative: The Spiritual Self and the Image of God. *Pastoral psychology*, 6(68), 639–649. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11089-019-00883-4>

17. Rauser, R. (2019). Can scientists test the effectiveness of prayer? *Think-philosophy for everyone*, 18(53), 67–74. DOI: <https://doi.org/10.1017/S1477175619000216>

18. Kling, DW. (2019). Jonathan Edwards, Petitionary Prayer, and the Cognitive Science of Religion. *Theology and science*. DOI: <https://doi.org/10.1080/14746700.2019.1632553>

19. Rowland, F. (2019). Religious vocabulary in children's prayer language: a small-scale case study in three UK schools. *Practical theology*. DOI: <https://doi.org/10.1080/1756073X.2019.1635740>

20. Ohman, C., Gorwa, R., Floridi, L. (2019). Prayer-Bots and Religious Worship on Twitter: A Call for a Wider Research Agenda. *Minds and machines*, 2(29), 331–338. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11023-019-09498-3>

References

1. Savelyuk, N. M. (2015). Psyholinhvistychni osoblyvosti molytvy yak osnovnoho zhanru relihiinoho dyskursu [Psycholinguistic Features of a Prayer as the Main Genre of Religious Discourse]. *Psyholinhvistyka – Psycholinguistics*, 18 (1), 99–110 [in Ukrainian].

2. Tarasiuk, T. M. (2009). Strukturno-semantychna orhanizatsiia tekstu molytov batkiv i dytiachykh molytov [Structurally-semantic organization of the parents' prayers and children's prayers texts]. *Aktualni problemy slovianskoi filolohii. Serii:*

Linhvistyka i literaturoznavstvo – Topical problems of Slavic philology. Series: Linguistics and Literary Studies, 21, 255–266. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/16665> [in Ukrainian].

3. Hunchyk, I. V. (2012). *Narodna molytva v zhanrovii svidomosti nosiiv folkloru Pivnichno-Zakhidnoi Ukrainy ta sumizhnoi Bilorusi* [Folk prayer in the genre consciousness of folklore carriers of North-Western Ukraine and neighboring Belarus]. *Slovianskyi svit – Slavic world*, 10, 115–133. URI: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/71790> [in Ukrainian].

4. Baranska, L. (2016). Molytovni motyvy v prozi Marii Matios (linhvostylistychnyi aspekt). [Prayer motifs in the prose by Maria Matios (stylistic aspect)]. *Problemy humanitarnykh nauk. Seriya Filolohiia – Problems of Humanities. Philology*, 38, 313–319. DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4557.2016.38.115873> [in Ukrainian].

5. Popova, P. O. (2017). Ideal sviatosti v konteksti molytovnoi kultury Pravoslavia [The ideal of holiness in the context of the prayer culture of orthodox Christianity]. *Kultura Ukrainy – Culture of Ukraine*, 58, 52–59. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Kukl_2017_58_8 [in Ukrainian].

6. Velikiy, Yu. Yu. (2018). Dity-milenialy pochatku XXI st. [Children-Millennials of the Beginning of the XXI cen.]. *Visnyk Kharkivskoi derzhavnoi akademii kultury – Visnyk of Kharkiv State Academy of Culture*, 53, 250–257. DOI: <https://doi.org/10.31516/2410-5333.053.23> [in Ukrainian].

7. Ryzhov, Yu. V. (2006). Mediareligioznost: osnova budushhej religii? [Media religiosity: the foundation of a future religion?]. *Chelovek – Man*, 4, 119–126. URL: <https://elibrary.ru/item.asp?id=9251379> [in Russian].

8. Petrushkevych, M. (2016). Relihiine telebachennia ta fenomen media-relihiinosti [Religious television and phenomenon of media-religion]. *Liudyna virtualna: novi horyzonty: zbirnyk naukovykh prats – Virtual man: new horizons: a collection of scientific works*, 46–48. URL: <http://eprints.oa.edu.ua/id/eprint/5251> [in Ukrainian].

9. Vatykan vypustyv elektronni «smart-chotky» [The Vatican has released electronic «smart beads»]. (2019). *BBC NEWS Ukraina – BBC NEWS Ukraine*. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/news-50083171?ocid=socialflow_facebook&fbclid=IwAR1BKZwaQYaFwIdMjlfJxriveZF2z2eNoiobceCj8hy6-WFlbyTE3Eg4tWM [in Ukrainian].

10. Khomulenko, T., Kuznetsov, O., & Fomenko, K. (2018). Molytva yak predmet movlennievoi diialnosti ta yii komunikatyvnyi namir [Prayer as the Subject of Speech Activity and its Communicative Intension]. *Psykhohinhvistyka – Psycholinguistics*, 23(1), 309–326. <https://doi.org/10.5281/zenodo.1211565> [in Ukrainian].

11. Karpenko, Z. S. (2009). *Aksiolohichna psykholohia osobystosti [Axiological psychology of personality]*. Ivano-Frankivsk: Lileia-NV [in Ukrainian].

12. Lazorko, O. (2018). Suchasni perspektyvy vykorystannia dukhovnykh praktyk u roboti klinichnoho psykholoha [The Contemporary Perspectives on Using Spiritual Practices in the Clinical Psychologist` Work]. *Psykhohichni perspektyvy –*

Psychological Prospects Journal, (32), 172–181. <https://doi.org/10.29038/2227-1376-2018-32-172-181> [in Ukrainian].

13. Janssen, J.A., Prins, M.H., Van Der Lans, J.M., & Baerveldt, C. (2000). The structure and variety of prayer: an empirical study of Dutch youth. *Journal for the scientific study of religion*, 29, 99–107.

14. Demmrich, S. (2015). Prayer in Religiously Affiliated and Non-affiliated Adolescents: An Exploratory Study on Socialization, Concept of Prayers and the God Image in East Germany. *International journal of practical theology*, 1(19), 40–59. DOI: <https://doi.org/10.1515/ijpt-2014-1001>

15. Lazar, A. (2015). The Relation Between God Concept and Prayer Style Among Male Religious Israeli Jews. *International journal for the psychology of religion*, 4(25), 323–330. DOI: <https://doi.org/10.1080/10508619.2014.935685>

16. Cho, ED. (2019). Prayer as a Religious Narrative: The Spiritual Self and the Image of God. *Pastoral psychology*, 6(68), 639–649. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11089-019-00883-4>

17. Rauser, R. (2019). Can scientists test the effectiveness of prayer? *Think-philosophy for everyone*, 18(53), 67–74. DOI: <https://doi.org/10.1017/S1477175619000216>

18. Kling, DW. (2019). Jonathan Edwards, Petitionary Prayer, and the Cognitive Science of Religion. *Theology and science*. DOI: <https://doi.org/10.1080/14746700.2019.1632553>

19. Rowland, F. (2019). Religious vocabulary in children's prayer language: a small-scale case study in three UK schools. *Practical theology*. DOI: <https://doi.org/10.1080/1756073X.2019.1635740>

20. Ohman, C., Gorwa, R., Floridi, L. (2019). Prayer-Bots and Religious Worship on Twitter: A Call for a Wider Research Agenda. *Minds and machines*, 2(29), 331–338. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11023-019-09498-3>

Received: 19.07.2019

Accepted: 21.08.2019